



غلامحسین بنان

غلامحسین بنان نوری در اردی بهشت ماه صد سال پیش، در خانواده‌ای که ریشه در خاندان قاجار داشت و علاقه‌مند به هنر و موسیقی بود، به دنیا آمد. وقتی آن زمان بنان نوزاد با فریادی حضور خود را نوید داد، شاید کسی گمان نمی‌برد که صد سال بعد قضاوت در مورد مهارت‌های آوازی و ویژگی‌های حنجره او سینه به سینه نقل شود.

مادرش پیانو می‌نواخت و پدرش آواز می‌خواند، خواهرانش نیز نزد "درویش‌خان" و "مرتضی‌خان نی‌داود" تار می‌آموختند و خانه آنها محل آموشد هنرمندان بزرگی همچون "میرزا عبدالله" بود. اما در آن زمان شاید نه پدر هنردوستش و نه مادر اهل موسیقی‌اش که برادرزاده ناصرالدین‌شاه قاجار بود، باور نداشتند که توان و دانش آوازی فرزندشان چند دهه بعد استادان بزرگ موسیقی ایرانی چون "روح‌الله خالقی" و "علی نقی وزیری" را چنان تحت تأثیر قرار دهد که او را بی‌درنگ به جمع هنرمندان صاحب‌نام در رادیوی تازه‌تأسیس تهران فرا بخوانند.

صحبت‌های غلامحسین بنان از زندگی و کارنامه‌اش

بنان در ابتدا فقط آواز می‌خواند و تمایل به اجرای تصنیف نداشت، اما به تشویق روح‌الله خالقی و تمرین با ارکسترهای بزرگ آن زمان به خواندن قطعات ارکسترال و تصنیف روی آورد. او بود که با تسلط بر موسیقی ایرانی، تصنیف و آواز را با شکلی نو ارائه کرد و با تحریرها، زیر و بم‌ها و غلت‌های آوازی و استفاده از موتیف‌های دهان‌بسته، مکتب آوازی ویژه خود را بنیان گذارد. تأثیر صدای بنان در موسیقی ایرانی تا به حدی است که برخی آواز ایرانی را به دو دوره پیش و پس از او تقسیم می‌کنند.

موفقیت آواز بنان به قول "محمود خوشنام"، پژوهشگر موسیقی، از پیوند ماهرانه جنس و توان طبیعی صدایش و هنر او شکل گرفته بود. اما این موفقیت بدون عشق به موسیقی و تلاش بی‌پایان او ممکن نبود. بنان از یازده سالگی در کلاس درس "مرتضی نی‌داود" شرکت کرد و در همان‌جا بود که برای اولین

باراستعداد هنری او کشف شد. وی پس از آن شاگرد آواز "میرزا طاهر ضیاء رسایی" (ضیاءالذاکرین) شد.

حاصل زندگی هنری او بیش از سیصد و پنجاه آهنگ ساخته عارف قزوینی، روح الله خالقی، علی نقی وزیری، محمود ذوفنون، اکبر محسنی، علی تجویدی، مرتضی محجوبی و دیگر آهنگسازان صاحبنام است که بعضی از آنها چون الهه ناز، می ناب، آه سحر، دیلمان، سرود ای ایران، حالا چرا و بوی جوی مولیان که همراه با مرضیه خوانده بود، از ماندگارترین ترانه‌های ایرانی محسوب می‌شوند. غلامحسین بنان از اولین همکاران برنامه‌های رادیویی گل‌های جاویدان، گل‌های رنگارنگ و برگ سبز که به ابتکار "داود پیرنیا" بنیان گذاشته شد، به شمار می‌آید.

گفته‌های استادان و بزرگان موسیقی در مورد این استاد مسلم آواز ایران دلالت بر ویژگی‌های آوازی کم‌نظیر او دارد. ابوالحسن صبا در باره او گفته بود: "بعضی تحریرها را هیچ کس جز بنان نمی‌تواند درست بخواند". روح الله خالقی صوت او را لطیف‌ترین صدایی نامید که در عمرش شنیده بود. علی تجویدی معتقد بود به جز بنان هیچ خواننده‌ای توان اجرای درست تصنیف "مرا عاشقی شیدا" را نداشت و فرهاد فخرالدینی هم او را خواننده‌ای می‌بیند که "به طرز عجیبی بر صدای خود مسلط بود" و می‌گوید هرگز نشنید که او نئی را خارج یا کم و زیاد بخواند. محمود ذوفنون (ذوالفنون) می‌گوید صدای او همه‌پسند بود و غالب مردم از آن لذت می‌بردند. صدایی که اگرچه از نظر موسیقایی تنها یک اکتاو ونیم بود، اما هیچ‌کس نتوانست آن را تقلید کند. سیما بینا او را معلم همه هنرمندان آواز ایرانی می‌داند: "من هم هیچ‌وقت شانس این را که مستقیم در کلاس و محضر ایشان حضور داشته باشم، نداشتm، اما خودم بارها آوازهای ایشان را حفظ کردم و بر تحریرهایی که به صدایش می‌داد، تأمل کردم. بسیاری مواقع الگوی کار من با شاگردانم موسیقی آوازی استاد بنان بوده‌است".

یحیی معتمد وزیری (نوذر)، از خوانندگان گل‌ها، معتقد است: "هر خواننده در حنجره خود جای به‌خصوصی برای "خوش‌صدایی" دارد. مرحوم بنان این را به‌خوبی می‌دانست و از آن حدود خارج نمی‌شد. هیچ‌گاه فریاد نمی‌زد و بم می‌خواند و به همین علت صدایش حالت ناپسند نداشت". او می‌گوید بنان حق هر شعر را بیان می‌کرد و توان اجرای هر آهنگی را داشت. هنرمندان، بسیاری از تصنیف‌ها و ترانه‌های او مانند "بهار دلنشین" را تکرار و تقلید کرده‌اند، اما بنان از همه "دلنشین‌تر" خوانده و به همین علت آثار او ماندگار است.

غلامحسین بنان در سال ۱۳۳۶ در یک سانحهٔ رانندگی یک چشم خود را از دست داد و پس از آن همیشه با عینک دودی ظاهر می‌شد. محمود ذوفنون که از دوستان نزدیک بنان بوده و قطعات بسیاری را برای او ساخته، می‌گوید: "به یاد دارم این اتفاق تأثیر روحی زیادی در بنان داشت، اما هرگز بر روی هنرش اثر نگذاشت، چون او عاشق کارش بود".

غلامحسین بنان شاید جهان موسیقی خود را تا پایان عمرش، اسفندماه ۱۳۶۴، همان‌طور که خواست دید. او در بیست سال پایان عمر خود به سبب بیماری از خواندن دست کشید. گفته شده همسر او "پری بنان" به احترام او یکی از ساعت‌های خانه را بر روی زمانی که بنان در گذشته، متوقف کرده‌است. اما آن طور که امروز - صد سال بعد از تولد بنان - به نظر می‌رسد، عشق دوستداران موسیقی ایرانی به صدا و مکتب آوازی او هرگز متوقف نخواهد شد و مکتب آوازی بنان و همهٔ تصنیف‌ها و ترانه‌هایش برای همیشه در رگ‌های زمان جاری است.

با سپاس از یاری مژگان زرین‌نقش، حسن زارع و رامین ذوفنون برای تهیهٔ این گزارش.